

Förbjuden kärlek som ble

DE BESATTA

En serie av Gunder Andersson

Kärlek och passion eller bara omoral? Romanen *Lolita* berörde redan 1955.

Roman

Vladimir Nabokov

Lolita, 1955

Öv: Nils Holmberg 1980

År 1955 slog Vladimir Nabokovs roman *Lolita* ned som en bomb i det amerikanska litterära livet.

Vem var Nabokov? Sedan 1940 i USA bosatt exilryss, professor i litteratur som skrivit åtskilliga romaner sedan början av 30-talet, från början på ryska. I början av 40-talet bytte han språk till engelska.

Fast *Lolita* tvingades ta omvägen över Paris, där den utgavs av det famösa Olympia Press, (som tidigare bland annat gett ut Henry Millers *Stilla dagar* i *Clichy*) – detta sedan boken refuserats av fyra amerikanska förläggare.

Skälen varierade, från att den var dottrist (typisk undanflykt) till upprörda anklagelser för omoral. Hade inte Nabokov varit en dokumenterad flyktling undan kommunismen (hans familj flydde till Tyskland 1919) hade han legat illa till att beskyllas för oamerikansk verksamhet.

Proteststormar

Här hade vi som huvudperson en professor och mördare (Humbert Humbert) som var tänd på småflickor och inte bara det: han genomkorsade den amerikanska kontinenten under ständiga orgier med denna 13-åriga "nymfette" – ett ord Nabokov skänkte

mänkligheten. Det var inget för amerikanska revolutionens döttrar eller andra moralens väktare i USA:s 50-tal.

Romanen väckte proteststormar, minst sagt. Men den nådde Hollywood, och den gjordes till tråkig film av Stanley Kubrick. En 90-talsfilmatisering har mig veterligt aldrig släppts på grund av barnporrdebatten.

Man kan se *Lolita* som en kärleksroman bland andra, men också – om man är lagd för detta – som en omoralisk bok bland många andra. Humbert Humberts utövade passion är definitivt lagstridig. Men det är mycket i diverse romaner som är lagstridigt.

Nabokov bryr sig inte om att söka några förklaringar till Humbert Humberts dragning till unga flickor. Han låter honom däremot uttrycka en djup skepsis mot doktor Freud och avfärda honom som humbug. För Humbert Humbert är passionen för utmanande unga tonårsflickor lika självklar som den för andra kan gälla atleter i läderbrallor.

Gifter sig med sin kärleks mamma

Kärleken och passionen sätter sina egna gränser, det är ungefär Nabokovs budskap. Om omvärlden kan acceptera det eller inte är en annan sak. Där skiftar praxis. Minns att rocksångaren Jerry Lee Lewis i ungefär samma veva ingick äktenskap med en 13-åring.

Och i en allmän avsky för denne barnarövare och flickskändare bör vi komma ihåg att också vår egen Karlfeldt fuskat i genren. Eller som det heter i Svarta Rudolf: "... så böjde han krullig hjässa/en afton i negerbyn/mot trettonårig prinsessa/med eldsken på ebenholtskyn".

Historien bör kanske dras i korthet: efter en ofullbordad passion för en annan nymfette i unga år har Humbert Humbert levtt ett emotionellt torftigt liv i tjugo år, tills han av en slump, i samband med att han ska hyra ett rum, får syn på värdinnans dotter *Lolita*. Det säger klick.

Han vidtar planmässigt mått och steg för att komma henne närmare, gifter sig till och med med hennes i hans ögon motbjudande mamma. När modern tursamt (!) dör i en bilolycka sätter han sin plan i verket: lurar i väg *Lolita* från den skola där hon går och

påbörjar deras gemensamma "roadmovie" över den amerikanska kontinenten – detta tills *Lolita* en dag försvinner. Hon har hela tiden haft en hemlig "gynnare" som följt efter i bakgrunden.

De återses flera år senare, under helt andra omständigheter. Då kan Humbert på nytt demonstrera sin kärlek – fast på ett helt annat plan. Detta före vendettan mot den som tog henne ifrån honom.

Det är en roman om sex men inte bara. Från början är Humbert Humberts uppvaktning av det diskreta, distanserade, andrutna slaget. Den blir häftigare sedan. Han utnyttjar förvisso *Lolita* – men hon utnyttjar också honom, en tanke som kan vara svårsmält för vissa. Nabokov bar inte den sortens skygg-lappar.

Intelligent fiktion

Lolita är inte minst ett mästarprov i intelligent fiktion. Nabokov vet lika bra som en screenwriter i Hollywood hur man bygger upp spänning, med planeringar och allt. Hela historien berättas i efterhand, inför en jury, vilket visar att ett brott begåtts. Vilket, utöver otukt med minderårig, lämnas man ovetande om in i det sista. Mitt i det yttre skeendet kan Nabokov strö in fragment av kulturhistoriskt vetande.

Han lyckas framför allt berätta denna otuktiga historia utan en enda samlagsskildring, utan ett enda könsord. Allt detta uppstår i läsarens huvud.

Däremot ägnar han drygt två sidor åt en beskrivning av hur den lätta beröringen av den 13-åriga flickans arm försätter Humbert Humberts innersta på kokpunkten. Ett mästerskap i sensualistisk prosa som osökt får mig att tänka på första gången jag sveitigt och bävande nuddade en flickas hand på bio.

GUUNDER ANDERSSON

Kärlekshistorien mellan Humbert Humbert och *Lolita* nådde så långt som till Hollywood, men boken är mycket bättre än filmen, enligt Gunder Andersson.

FOTO: REUTERS/ANIK

Intressanta tankar om kreativitet

Vad stimulerar kreativitet och hur uppstår ett kreativt klimat? Bengt-Arne Vedin svarar på frågorna i nya boken *Innovation och kreativitet*.

Bok

Bengt-Arne Vedin

Innovation och kreativitet

Alhambras förlag, 2000, 336 sidor

Den som någon gång suttit i den positionen att den haft att läsa ansökningar om jobb kan inte ha undgått att slås av vilka stereotypa presentationer människor gör av sig själva.

Utifrån sin förståelse av vad som krävs i en viss bransch framställer de sig som effektiva eller gruppdynamiska eller självständiga eller vad som helst, allt enligt ganska rigida mallar som kan för-

något annat sammanhang.

Mest slående är emellertid att de flesta, utan att darr på manscheten, gärna framställer sig som kreativa. Det är ju inte så konstigt eftersom "kreativitet" tillhör de allra mest efterfrågade av alla egenskaper på dagens arbetsmarknad (i alla fall på papper...). Detta har också gjort en viss typ av kreativitetenskonstuleri baserat på lättpsykologi och flum, om inte rena rama skitsnacket, framgångsrikt.

Kreativitet är bra, alltså är kreativitet bra och därmed är det bra med kreativitet – fast många chefer är nog rädda för alltför mycket av den varan. Föredrar inte många, oavsett position, den trygga roddarbänken i galären framför mera äventyrliga, och framför allt självständiga, färdssätt?

I VILKET FALL ANSES kreativitet vara något bra, och därmed är det väl inte otänkbart att många kommer att lockas av Bengt-Arne Vedins nya bok *Innovation och kreativitet* som Alhambra ger ut i höst. Bengt-

med det han behandlar i boken och att han känner sitt ämne väl är klart. Han går systematiskt och med stilistiskt flyt igenom en mängd olika aspekter på kreativitet, vad som stimulerar till kreativitet, hur innovationer uppstår och hur utbildningar, belöningsystem, frihet och konflikter bidrar till vad som brukar kallas ett kreativt klimat.

Väl pratigt kan det bli ibland, lite som i sådana där amerikanska handböcker och (popular-)vetenskapliga verk som han säkert också läst och förverkats av.

Som sammanfattning av forskningsläget på detta delvis ganska luddiga område är den intressant (också i sina symptomatiska svagheter) och visst finns det avsnitt som borde läsas och begrundas av både vinstmaximerande beslutsfattare och andra: Det är inte förlägligt att öppna, släppa efter, delegera ansvar, låta olika personligheter brytas mot varandra eller misslyckas med något projekt emellanåt... Det visar sig vid jämförelser

liga" forskare i USA att de förstnämnda misslyckas avsevärt mycket oftare än sina kollegor, men också att de publicerar mer än dubbelt så många vetenskapliga texter som genomsnittet.

Den som alltid lyckas är troligen bara medelmåttigt.

HANS REFERENSER TILL konstvärlden är intetsägande, svepande namedropping, som inte tillför någonting i sak. Det är över huvud taget problemet med exempel, att man alltid kan hitta en uppsättning som stöder ens egen åsikt om man letar tillräckligt länge. Riktigt orimligt blir han emellertid när han skriver att "kunskap växer när jag delar med mig av den, jag förlorar den inte bara för att jag delar den med andra. Detta är en värld i vilken konstnärer länge levt – de har inte känt att de konkurrerat på en begränsad marknad, att den enes bröd skulle behöva vara den andres död." Och det är väl ett fint ideal, men det har ingenting att göra med hur konstvärlden någon-

giftmord, dolkstötter, stöldräder och bedrägerier till dagordningen? Att skriva som han gör här om konstmarknaden är rena Kalle Anka och det går inte att komma ifrån att man frågar sig: skriver han så om detta som jag vet något om så kanske även den framställning jag själv tyckte var intressant egentligen bara var blaj?

Bengt-Arne Vedin skriver också om innovativa, kreativa miljöer, alltifrån renässansens Florens via Wien och Paris till Silicon Valley. Detta är intressantare än vad han skriver allmänt om konst, men visst vore det värt att undersöka inte bara hur Michelangelo, Freud och Stravinskij kunde frodas i dessa miljöer, utan också vad det kommer sig att miljöerna i sig alltid är (vad det verkar) kosmopolitiska och öppna på gränsen till kaos, och att i själva verket både prostitution, våldsbrott och avskyvärda politiska rörelser – kort sagt allt – frodas samtidigt. Går det att förutse var nästa kreativitetshärd kommer att flammas?